

Muhammed b. Nâsır el-Acmî, Küveyt 1407/1986; nşr. Eşref b. Abdülmaksûd, Kahire 1987); Muhammed b. İbrâhim el-Hüseynî, *Tefsîru sûreti'n-Naşr* (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 62); Ali b. Mustafa el-Erbilî, *Tefsîru sûreti İzâ câ'e naşrullâh* (İÜ Ktp., AY, nr. 2202); Âli Mustafa, *'İzzetü'l-âşr fi tefsîri sûreti'n-Naşr* (TSMK, Revan Köşkü, nr. 201); Üveys b. Muhammed Üskûbî (Veysi), *Ğurretü'l-âşr fi tefsîri sûreti'n-Naşr* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3635); Mehmet Fevzi Sevilmiş, *Nasr Suresinden Bazı Hakikatler* (İzmir 1956).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 217, 338; III, 146-147, 221, a.e. (Arnaût), XIX, 472-473; XXI, 32-33; Buhârî, "Tefsîr", 110/1-2; Müslim, "Şalât", 217-220; Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 7; Taberî, *Câmi'u'l-bejân* (nşr. Sidki Cemil el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XV, 434; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (nşr. Seyyid el-Cümeylî), Beyrut 1410/1990, s. 401; Zemaşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 293-295; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXXII, 149-164; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, IV, 460; İbn Kesîr, *Tefsîrül'l-Kur'âni'l-âzîm*, Kahire, ts. (Dâru İhyâ'ül-kütübü'l-Arabiyye), IV, 561-563; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408, II, 729; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî* (nşr. M. Ahmed el-Amed – Amr Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1421/2000, XXX, 676; M. Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, Beyrut 1421/2000, XXX, 514-515; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'ilü'l-süvei'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 381-382; Mahbûbe Müezzîn, "Sûre-i Naşr", DMT, IX, 421-422. M. KÂMİL YAŞAROĞLU

NASRÂBÂDÎ,

İbrâhim b. Muhammed

(إبراهيم بن محمد نصر آبادي)

Ebû'l-Kâsım İbrâhim b. Muhammed b. Ahmed b. Mahmeveyh en-Nasrâbâdî (ö. 367/978)

İlk devir sûfilerinden, muhaddis.

Nişâbur'un Nasrâbâd mahallesinde doğdu. Şeyhülcibâl diye tanınan Kirmanşahlı sûfi İbrâhim b. Şeybân'dan hadis, fıkıh, tarih ve tasavvuf ilimlerini tahsil etti. Genç yaştan itibaren hadis ilmine özel bir ilgi duydu. Hadis toplamak için Horasan şehirlerinin yanı sıra İran, Irak, Suriye ve Mısır'ı dolaştı. Fakih ve muhaddis Ebû Bekir el-Ebherî ile muhtemelen, on beş yıl kaldığı Bağdat'ta görüştü. Rivayetlerinin çoğu, kendisinden bütün musanneflerini dinlemek için uzun müddet beraber bulunduğu hocalarından İbn Ebû Hâtim'e dayanır. Sülemî ve Hatîb el-Bağdâdî tarafından sika olarak nitelenen Nasrâbâdî'den Hâkim

en-Nisâbü'rî, Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî, Ebû Hâzım el-Abdûyî, Ebû'l-Alâ Muhammed b. Ali el-Vâsıtî, Ebû Ali ed-Dekkâk ile birlikte bir topluluk hadis rivayet etmiştir.

Nasrâbâdî Ebû Bekir eş-Şiblî'ye mürid olduktan sonra muhtemelen şeyhiyle birlikte Nişâbur'dan ayrıldı. Memleketine yirmi yılı aşkın bir süre sonra 340'ta (952) döndüğüne göre Şiblî'ye 320 (932) yılından önce intisap etmiş olmalıdır. Ebû Ali er-Rûzbârî, Ebû Muhammed el-Mürtâis gibi sûfilerle sohbet eden Nasrâbâdî, Mekke'de Ebû Osman el-Mağribî ile görüştü. Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî ve Ebû Ali ed-Dekkâk onun ileri gelen müridlerindedir.

Hallâc-ı Mansûr'un takipçilerinden olan Nasrâbâdî uzun bir ayrılıktan sonra döndüğü Nişâbur'da görüşlerini herkese açık olmayan sohbet meclislerinde yaymaya başladı. Nebî ve siddîkların ardından en büyük muvahhid olarak nitelediği Hallâc'ın ruh konusundaki görüşlerini savunması sebebiyle hakarete uğradı, dövüldü ve hapsedildi. Ruhun yaratılmadığını iddia ettiği şeklindeki suçlamaya, "Hayır! Ben sadece 'ruh yaratılmıştır' ifadesini kullanmıyorum, 'ruh rabbimin emrindedir' (el-İsrâ 17/85) diyerek Allah'ın dediğini söylüyorum" şeklinde cevap verdiyse de eleştirilmekten kurtulamadı. Onun, kelâmcı ve fakih Ebû İshak el-İsferâvî'nin Nişâbur Camii'nde ruhun yaratıldığına dair yaptığı vaazdan etkilenecek bir görüşünden döndüğü kaydedilmektedir (Bedrân, II, 251). Nasrâbâdî'nin hıristiyan mezarlarını ziyaret ederek etrafında tavaf yapması da eleştiri konusu olmuştur. Bu davranışının Kâbe'yi küçümsemediği anlamına geldiğini söyleyenlere böyle bir niyeti olmadığını, ikisini de Allah'ın yarattığını, ancak Kâbe'deki faziletin diğerinde bulunmadığını belirtmiş, böyle bir davranışın Allah'ın yarattığı olduğu için köpeğe ikramda bulunan kimsenin davranışına benzediğini söylemiştir. Ferîdüddin Attâr, onun aşk ve muhabbet galebesiyle beline zünnar bağlayıp Mecûsîler'in ateşkedelerini tavaf ettiğini kaydeder (*Tezkiretü'l-evliya*, s. 785).

Kırk defa hac yaptığı belirtilen Nasrâbâdî hayatının sonlarına doğru Mekke'ye yerleşip kendisini tamamen ibadete verdi. Bu yolculuğu sırasında ona refakat eden müridi Sülemî, seyahatin şeyhin hayatının sonuna doğru gerçekleştiğini belirttiği halde tarihini yanlışlıkla 336 (948) olarak kaydettir. Diğer müellifler ise bu seyahatin 365 (976) ya da 366 (977) yılında ger-

çekleştiğini belirtir. Nasrâbâdî 367 yılı Zilhiccesinde (Temmuz 978) Mekke'de vefat etti ve Fudayl b. İyâz'ın yanına gömüldü. Ferîdüddin Attâr ve Abdurrahman-ı Câmî, diğer müelliflerin aksine şeyhin ölüm tarihini 372 (982-83) olarak zikretmektedir. Oğlu Ebû İbrâhim İsmâil kendisi gibi sûfi ve muhaddistir.

Vâzilik, zâhidlik ve sûfliğinin yanı sıra tarih bilgisine özellikle vurgu yapılan Nasrâbâdî'ye göre Hak'tan gelen bir cezbe insan ve cin topluluğunun ibadetinden daha üstündür. "Sana Hak'tan bir şey görüldüğünde ne cennete ne de cehenneme aldir, fakat o hal geçince Hakk'ın yüce kıldığını sen de yüce kıl" diyen Nasrâbâdî'nin galebe ve vecd halindeyken bu tür davranışlarda bulunmuş olmakla birlikte genellikle şeriat çizgisinden sapmamaya çalıştığı görülmektedir. Nitekim tasavvufun aslını Kitap ve Sünnet'e sınımlamak, hevâ ve bid'attan el çekmek, pirlere saygılı olmak, halkın hatalarını hoş görmek, dost ve arkadaşlarla iyi geçinmek, güzel ahlâklı olmak, evrâda devam etmek, ruhsatlara yanaşmamak ve te'vil yapmamak şeklinde tanımlamış, bu çerçevede şeriata uymayan ya da şüpheli olan şeylerden kaçınmanın gerekliliği üzerinde durmuştur. Ona göre Hakk'a yakın olmak farzları eda etmekle, mârifet sünnete uymakla, muhabbet nâfilelere devam etmekle kazanılabilir. Nasrâbâdî velâyetin son merhalesini nübüvvetin başlangıcı olarak nitelemiş, Hz. Peygamber'in mârifete dair konulardan söz etmemesinin onun kemalinden kaynaklandığını söylemiş, bir şeyde kemale erenin o şeyden az söz ettiğini belirtmiştir. Sülemî ve Attâr, onun topladığı hadisleri kaydettiği bir kitabından bahsetmekteyse de eser günümüze ulaşmamıştır. Kaynaklarda sadece birkaç beyit şiiri kaydedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 484-488; Halife en-Nisâbü'rî, *Telhiş-i Tarih-i Nişâbur* (nşr. Behmen Kerîmî), Tahran, ts. (Kitâbhâne-i İbn-i Sînâ), s. 161; Hatîb, *Târihu Bağdâd*, VI, 169-170; Kuşeyrî, *er-Risâle*, I, 193-194; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 263-264; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 492-493; Bedrân, *Tehzîbü Târihi Dimaşk*, II, 249-253; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VIII, 412; Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-evliya* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 785-792; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 310-311; Sibî İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân* (nşr. Cenân Celîl Muhammed), Bağdad 1990, s. 197-198; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XVI, 263-267; a.mlf., *el-İber*, II, 125; a.mlf., *Târihu'l-İslâm: sena 351-380*, s. 367-371; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, VIII, 81-83; Safedî, *el-Vâfi*, VI, 117-118; Yâfîî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 387-388; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1419/1998, XIV, 819-820; Fâsî, *el-İkdu's-şemin*, III, 237-239; İbn Tağ-

NASRÂBÂDÎ, İbrâhim b. Muhammed

rîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 129; Zekeriyâ el-Ensârî, *Netâ'icü'l-efkârî'l-kudsîyye*, Beyrut 1420/2000, I, 22-25; Şa'rânî, *ef-Tabakât*, I, 105; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 356-358; Sezgin, *GAS*, I, 663; Ömer Abdüsselâm Tedmürî, *Mevsû'atü 'ulemâ'i'l-müslimîn fi târîhi Lübnân el-İslâmî: Ricalü'l-hâdiş ve'l-ulûmî'l-insânîyye*, Beyrut 1984, I, 252-255; Meryem Sâdîki, "Ebü'l-Kâsım Nasrâbâdî", *DMBİ*, VI, 181-182.

REŞAT ÖNGÖREN

NASRÂBÂDÎ, Muhammed Tâhir

(محمد طاهر نصرآبادی)

(ö. 1091/1680'den sonra)

Tezkire yazarı ve şair.

1027'de (1618) İsfahan yakınlarındaki Nasrâbâd köyünde doğdu. Dedesi Hâce Sadreddin Ali zengin bir toprak sahibi olup aile daha sonra bilinmeyen sebepler yüzünden mal varlığını kaybedince Hindistan'a göç etti. Nasrâbâdî gençlik döneminin ardından Meşhed, Necef ve Mekte'ye yaptığı seyahatten sonra İsfahan'a yerleşerek şair ve âlimlerin devam ettiği bir kıraathanede çalışmaya başladı. Bu sırada edebî ve ilmi sahada kendini yetiştirdi. Dönemin önde gelen âlimlerinden Âkâ Hüseyin Hânsârî'den ders aldı. Safevî Şahı Süleyman'ı şiirleriyle övünce onun ilgisine mazhar oldu. İlerlemiş yaşında İsfahan yakınlarında Lunbân Camii'ne çekilerek tezkiresini kaleme almaya başladı. "Sâib" ve "Kefim" mahlaslarıyla şiir yazmışsa da bu alanda kabul görmediğinden divanı günümüze ulaşmamıştır. Tezkiresini tamamladığı 1091 (1680) yılından sonra Nasrâbâd'da vefat etti. Oğlu Bediüzzaman Mirza Bedî İsfahânî, Sultan Hüseyin Şah döneminde "melikü'ş-şuarâ" unvanıyla şöhret bulmuştur.

Eserleri. 1. *Tezkire-i Nasrâbâdî*. Safevî döneminde yaşamış şairlerin biyografisini içeren tezkire Şah Süleyman'a sunulmuştur. Eser, şiir söyleyen Safevî şehzade ve hükümdarlarından bahsedilen bir mukaddime ile şairlerin anlatıldığı alt başlıklar halinde beş bölümden meydana gelmiştir. 1083'te (1672) şaha sunulmuşsa da 1091 (1680) veya 1093 (1682) yılına kadar telifine devam edildiğine dair bilgiler mevcuttur. 1115 (1703) yılına kadar uzanan bazı olayların yer aldığı tezkireye Nasrâbâdî'nin ölümünden sonra eklemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Eserde şairlerin hayat hikâyeleri kısaca yazılmış ve ardından şiirlerinden örnekler verilmiştir. Müellif daha önce kaleme alınan tezkirelerden faydalanmış, özellikle *Tuħfe-i Sâmî*'den etkilenebilir. Yazıldığı dönemin sosyal, kül-

türel ve edebî tarihi açısından önem taşıyan tezkire Vahid Destgirdî (Tahran 1317 hş.) ve Ahmed Müdekkik Yezdî (Tahran 1378 hş.) tarafından neşredilmiştir. 2. *Gülşen-i Hayâlât*. Nasrâbâdî'nin nazım ve nesir yazılarından meydana gelmiştir (Safâ, V/3, s. 1786). Nasrâbâdî'nin bir mektubunu Abbas İkbâl-i Aştîyânî yayımlamıştır (*Mecelle-i Yâdigâr*, II/4 [Tahran 1324 hş.], s. 47-50).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Tâhir Nasrâbâdî, *Tezkire-i Nasrâbâdî* (nşr. Vahid Destgirdî), Tahran 1361 hş., neşreden giriş, s. e-z; A. Sprenger, *A Catalogue of the Arabic Persian and Hindustany Manuscripts of the Libraries of the King of Oudh*, Calcutta 1854, s. 88-108; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, I, 368-369; Storey, *Persian Literature*, I/2, s. 818-821; Safâ, *Edebiyyât*, V/3, s. 1784-1787; Ahmed Gülçin-i Meânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yi Fârsî*, Tahran 1348 hş./1969, I, 397-404; Mihrân Efşârî, "Tezkire-i Nasrâbâdî", *Dânişnâme-i Cihân-i İslâm*, Tahran 1380/2002, VI, 793-795.

RIZA KURTULUŞ

NASRÂNÎ

(نصرانی)

İslâm kaynaklarında hıristiyanları ifade etmek için kullanılan kelime (bk. HİRİSTİYANLIK).

NASREDDİN HOCA

(ö. 683/1284 [?])

Türk mizah kahramanı.

Yaşadığı dönem, doğum ve ölüm yılları, tarihî kişiliği ve ailesi hakkındaki bilgiler tartışmalıdır. Yaşadığı dönem ve yöre hakkındaki en önemli kanıtlar Akşehir'deki türbesi, soyundan geldikleri söylenen kişilere ait mezar taşı kitâbeleri ve adına kurulmuş olan vakıfla ilgili Fâtih Sultan Mehmed devrine ait bir arşiv belgesidir. Kaynaklarda yer alan bilgilere göre Nasreddin Hoca, Sivrihisar'ın Hortu köyünde 605 (1208) yılında doğdu. Köyün imamı olan babası Abdullah'tan sonra bu görevi kendisi üstlendi. Ardından Akşehir'e göç etti, burada kadılık yaptı ve 683 (1284) yılında öldü. Eskiden Hortu köyünde Nasreddin Hoca'ya ait olduğu rivayet edilen bir ev harabesinin ve onun soyundan geldiklerini söyleyen kimselerin bulunduğu birçok kaynaktaki belirlenmektedir. Ayrıca Mükrimin Halil Yinanç, bir gezisi sırasında hocanın oğullarına ait mezar taşlarını Sivrihisar'a yakın Sultana köyünde gördüğünü söylemiştir (Topçuoğlu, s. 17). Nasreddin Ho-

ca'nın kızlarından birine nisbet edilen bir mezar taşı da Sivrihisar'da bulunmuştur (Gölpınarlı, s. 10). İstanbul'un ilk kadısı ve Fâtih Sultan Mehmed'in hocası Hızır Bey'in de Sivrihisarlı ve annesinin hocanın torunu olduğuna dair bilgilere kaynaklarda rastlanmaktadır.

Nasreddin Hoca'yı başta Evliya Çelebi olmak üzere (*Seyahatnâme*, III, 16) bazı tarihçiler ve araştırmacılar I. Murad, Yıldırım Bayezid ve Timur'un çağdaşı gibi göstermişlerdir. Hatta Evliya Çelebi hoca ile Timur arasında geçen bir konuşmayı naklede (a.g.e., a.y.). Ancak bu iddialar doğru değildir. Çünkü Timur ile konuşan kişi *İskendernâme* sahibi şair Ahmedî'dir (Lâmî Çelebi, s. 92-93, 168). İsmail Hami Danişmend, Paris Bibliothèque Nationale'de kayıtlı (nr. 1553) eksik bir Farsça *Selcukenâme*'ye dayanarak Nasreddin Hoca'nın, uç beyi iken Kastamonu'da hâkimiyet kuran Çobanoğulları'ndan Yavlak Arslan'ın oğlu Nâsirüddin Mahmud olduğunu ileri sürmüştür (*Cumhuriyet* gazetesi, 23 Teşrinisânî 1940). Bu iddianın da doğru olmadığını İbrahim Hakkı Konyalı çeşitli belgelere dayanarak ortaya koymuştur (*Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, s. 733-753). Mikâil Bayram, Nasreddin Hoca hakkında yapılmış araştırmalar sonucu varılmış or-

Nasreddin Hoca'nın bir tasviri (TSMK, Hazine, nr. 2142)

